

הלכות קריאת שמע סימן ע

ביאורים ומוספים

סימן ע

מי הם הפטורים מקריאת שמע

[משנ"ב ס"ק א]

אפלו מדרבנן⁽¹⁾.

1) שממעות עשה שהזמן גרמא, כתב לעיל (סי' יז ס"ק ג) שאפילו מדרבנן נשים פטורות.

[משנ"ב ס"ק ב]

ופטורות גם כן מברכות קריאת שמע⁽²⁾ וכו', על ענין זכירת יציאת מצרים⁽³⁾ וכו', מחיבות לאמרו⁽⁴⁾ וכו', נהגת ביום ובלילה⁽⁵⁾ וכו', קדלקמן סימן קו סעיף ב⁽⁶⁾, כן כתב הפגן אברהם⁽⁷⁾.

2) וכן לענין קריאת שמע שעל המיטה וברכת הפילה, כתב בשע"צ לקמן (סי' רלט ס"ק טז) בשם המג"א שהנשים אינן צריכות לקרוא, כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, אלא שהביא שהא"ר הקשה עליו שיש לחייבן [כיון שגם נשים צריכות שמירה], וגם שהפמ"ג כתב שכבר נהגו הנשים לאומרו.

3) ואף שזמנה של מצות זכירת יציאת מצרים, כתב להלן (ס"ק ב) שהוא כל היום, כתב השו"ע לעיל (סי' נח ס"ו) שמ"מ זמנה של ברכת יאמת ויציב הוא עד שעה רביעית, ואף נשים, הורו הגר"ש אויערבך (הליכות ביתה פ"ה הע' ט) והגר"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפלה תשובה רכא) שלא יברכו ברכה זו לאחר ארבע שעות. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל סי' נח ס"ו ד"ה קוראה. ולענין מי שנאנס, צידד בביה"ל שם (ד"ה קוראה) להקל ולאומרה עד חצות.

ואם עבר זמן ברכות קריאת שמע, כתב לעיל (סי' סז ס"ק ג) שכיון שחיוב הזכרת יציאת מצרים נהוג ביום ובלילה, צריך לומר איזה פסוק שמזכרת בו יציאת מצרים, ולהלן (ס"ק ב) כתב שיאמר איזה פרשה. וראה מה שכתבנו שם.

4) ובטעם הדבר שתיקנו לנשים לברך יאמת ויציב אף שאינן חייבות בברכות קריאת שמע, ולא תיקנו שיצאו ידי חובת הזכרת יציאת מצרים באמירת פסוק שיש בו מציאת מצרים, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' יב) על פי מה שכתב השו"ע הרב (ס"א) שכיון שאנחנו מכניסים את הנשים בכלל החיוב של הזכרת יציאת מצרים, ממילא הן נכנסות גם לחיוב הברכה שנתקנה על זה, דהיינו ברכת יאמת ויציב, עד גאל ישראל.

5) אמנם לקמן (סי' קו ס"ק ד) כתב שיאמרו יאמת ויציב כדי לסמוך גאולה לתפילה.

6) ואף על גב שהיא מצוה שהזמן גרמא, כתב שם (ס"ק ד) שכיון שתפילה היא בקשת רחמים, גם נשים חייבות, ודוקא תפילות שחרית ומנחה, אבל תפילות ערבית, אף על גב שקבלו עליהם כל ישראל לחובה, מ"מ הנשים לא קבלו עליהן.

ונשים שאינן נהוגות להתפלל ערבית, האם עליהן לומר ברכות קריאת שמע כברכות בפני עצמן, ראה מה שהובא בשם הגר"ש אלישיב והגר"ש דבליצקי (אליבא הדלכתא, אהבת שלום גליון 7 עמ' ב) שלא נהגו הנשים לאומרו בפני עצמן.

7) כאן הביא את דעת המג"א שאף נשים חייבות בתפילה, אכן בשע"צ לקמן (סי' קו ס"ק ה) כתב שהמ"א סותר את עצמו, שכן לקמן (שם ס"ק ב) כתב שרוב הנשים לא מתפללות שמונה עשרה, אלא רק אומרות איזה בקשה, כיון שמהתורה כבר יוצאות בזה ידי חובת תפילה, ואפילו מדרבנן יתכן שלא חייבו אותן יותר.

[משנ"ב ס"ק ב]

רק מדרבנן תפילות⁽⁸⁾ וכו', דהנשים פטורות⁽⁹⁾ וכו', לעיל בסימן נב בחדישי רבי עקיבא איגרו⁽¹⁰⁾ וכו', נהגתו בשביל התפלה⁽¹¹⁾, אם-כך

ממילא תפילות⁽¹²⁾ וכו', משמע דמברכות ברכות השחר כמו אנשים⁽¹³⁾ וכו', היכולות להמשיך חיוב על עצמן⁽¹⁴⁾ וכו', וכדלעיל בסימן יז סעיף ב בהג"ה⁽¹⁵⁾.

8) ואף שממעות עשה שהזמן גרמא כתב לעיל (סי' א ובסי' יז ס"ק ג) שנשים פטורות אפילו מדרבנן, מ"מ כאן כיון שחובה על כל פנים מדרבנן להזכיר יציאת מצרים בלילה, כתב הישועות יעקב (סי' ב) שנחשב מדרבנן למצות עשה שאין הזמן גרמא, ומשום כך נשים חייבות בזה מדרבנן. אמנם השאגת אריה [המובא בסמוך] כתב להדיא שפטורות אף מדרבנן.

9) ואף לדעת הפוסטים נשים מחיוב הזכרת יציאת מצרים של כל יום, דעת הגר"ש אויערבך (ש"כ פנ"א הע' כג) שמ"מ חייבות בהזכרת יציאת מצרים של קידוש היום בשבת, משום שהוא חיוב אחר מחיוב הזכרה של כל יום, ולכן יכולה גם אשה להוציא את האישה ידי חובת קידוש.

10) וכן לענין אונן שנמרה אנינותו לאחר ארבע שעות, כתב לקמן (סי' עא ס"ק ד) על פי הרעק"א הנ"ל, שלאחר מכן כשמתפלל שחרית לכל הדעות אפשר שיכול לומר גם פסוקי דומרה עם התפילה. וראה עוד מה שכתבנו שם.

11) וכן לענין חיוב נשים באמירת פרשת קרבנות, כתב בביה"ל לעיל (סי' מז ס"ד ד"ה נשים) שכיון שחייבות בתפילה חייבות גם באמירת קרבנות, אמנם ציון שם לדעת הגר"א שלאורח חולק על כך.

12) ולמעשה, כתבו הגר"מ שך (מכתבים ומאמרים ח"ג עמ' עד) והגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' יד) שלכל הפחות תאמר 'ברוך שאמר', 'אשרי וישתבח'.

13) וברכות התורה, כתב השו"ע לעיל (סי' מז ס"ד) שהנשים מברכות, וכתב בביה"ל שם (ד"ה נשים) כמה טעמים בדבר.

14) אמנם לענין קידוש הלבנה שנשים פטורות משום שהיא מצוה שהזמן גרמא, כתב לקמן (סי' תכו ס"ק א) שמצוה זו אינן צריכות לקיימה, מפני שהן גרמו לפגם הלבנה.

15) ואף לדעת השו"ע לקמן (סי' תקפט ס"ו) שכתב שנשים אינן מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, כתב הגר"ש אויערבך (מכתב בשו"ת יביע אומר ח"ט סי' יא) וכן דעת הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' קמג) שיכולות לברך ברכות קריאת שמע, כיון שאין אומרים בהן 'וציונו', וכן משמע במשנ"ב (שם ס"ק י) שהטעם שלדעת השו"ע לא יכולות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא הוא כיון שאינן יכולות לומר 'וציונו', וכבר מבואר בפמ"ג לקמן (סי' רצו א"א ס"ק יא) שלטעם שכתב המג"א (שם ס"ק יא) בשם הרא"ש שברכה שאין בה 'וציונו' יכולות לברך, הוא הדין שיכולות לברך ברכות קריאת שמע, וכן כתב הכף החיים (ס"ק א). ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ו תשובה י) כתב שיכולות לברך ברכות קריאת שמע, משום שברכות השבח מותרות לברך אף במקום שאינן חייבות.

[שעה"צ ס"ק ג]

גם השכיבנו, דכגאליה אריקתא היא⁽¹⁶⁾.

16) ואף על גב שבברכת 'השכיבנו' אין הזכרת יציאת מצרים, ביאר הגר"ש אויערבך (הליכות ביתה פ"ה הע' י) שמ"מ אפשר שכיון שברכה זו אינה פותחת בברוך, ותיקנה חכמים כעין המשך לברכת הגאולה, מוטב שתאריך אשה בברכת הגאולה מאשר שתפסיק באמצע הברכה.

[משנ"ב ס"ק ד]

דתיבין מדינא לקבל מלכות שמים בפסוק ראשון, עין שם⁽¹⁷⁾.
המשך בעמוד הבא

הלכות קריאת שמע סימן ע

ע מי הם הפטורים מקריאת שמע, וכו' ה' סעיפים :

- א *נשים ובעדים (א) פטורים (ב) [6] (ב) מקריאת שמע מפני שהיא מצות עשה (ג) שהזמן נקרא.
- (ד) הנכון הוא ללמדם שהקבלו עליהן על מלכות (ו) (ה) שמנים : הגה ונקראו לפחות פסוק ראשון (כ"י בשם אוהל-מורד) : ב *קטנים פטורים (ו) לרבנו תם (ז) בשלא הגיעו לחנוף, ו'הל'ש"י אפלו הגיעו לחנוף, מפני שאינו מצוי אצלו בזמן קריאת שמע בערב וישן הוא (ח) בבקר. (ט) וראוי לנהג קרבנו תם : ג *הכונס את (י) הבתולה פטור (יא) מקריאת שמע (יב) שלשה (יג) ימים (יד) אם לא עשה מעשה, מפני שהוא טרוד טרדת מצוה. 'והני מלי בזמן הראשונים, אבל עכשו שגם שאר בני-אדם אינם מכונים כראוי, גם הכונס את הבתולה (ז) (יד) קורא : הגה ועין לקמן סימן צט אם שפור (טו) וקרא קריאת שמע : ד *היה עוסק (טז) בצרכי (ז) רבים

שערי תשובה

באר היטב

לשניים להוציא ס"ח פעם אחת וקרות בה :

(6) מק"ש. ופטורות ג"כ מברכות ק"ש דיש להם ג"כ זמן קבוע, אבל אמת וצוים מחיבות לאמנם זכירת יציאת מצרים דאורייתא וא"כ צריכים לסמוך גאולה לתפלה דבתפלה חביבים כדלקמן סי' קו סעיף ב, מ"א : (3) שמנים. משמע מצד הדין פטורים, והפ"ח פסק דחז"לים מדינא לקבל על מלכות שמים בפסוק א' ע"ש. ונתינת והנדר-אחרן חלקו עליו ע"ש : (2) ימים. עין תוספות יו"ט פ"ד דפסחים משנה ה ובכיד-אחרן : (7) קורא. ר"ל קורא ומתפלל, ואם אינו קורא

[6] מק"ש. עכ"ש מ"ש בשם המג"א דבארי נשים חבות, אך בשאגת-אריה סימן יג כתב וז"ל : יש להטות על הני נשי דידן שהרבה נשים שאין קורין ק"ש ובכוכותיה מפני שהן פטורין. ואין נותרין להזכיר י"מ, אבל אומר אני דעל כיוצא בזה אמרו הנז' להם לישאל כו' ונדאי נשים פטורות דהר"ל מ"ע שה"ש, א"ע"ג דנותנת ביאם ובלילה מ"מ הזכירה ליום היא מצוה בפ"ע, ואם לא הזכיר ביאם א"צ להזכיר חנופה זו בלילה, ומה שפוזרי בלילה הוא מצוה בפ"ע כו' ע"ש וז"ש על דברי המג"א סי' נח כמה ששקשש על הכי"מ ע"ש :

מקוץ קנהרא, ע"ת : (8) רבים. כ"י הכי"מ בשם ה"ר"ם דנזקא בדרות הראשונים

באור הלכה

משנה ברורה

א (א) פטורים. (6) אפלו מדרבנן : (ב) מקריאת שמע. ופטורות גם-כן מברכות קריאת שמע, דיש להם גם-כן זמן קבוע, כדלעיל בסימן נח סעיף ו, אבל ברבת "אמת וצוים" דנתקן על ענין זכירת יציאת מצרים, (3) וכן (2) הברכות שלאחריה דערבית, מחיבות לאמרי, דמצות זכירת יציאת מצרים נותנת ביאם ובלילה : (6) ואם-כן ממילא צריכים לסמוך גאולה לתפלה, דבתפלה חבות כדלקמן סימן קו סעיף ב, כן כתב הגמג' אברהם. ועין בפרי"מגדים שכתב, דלמאן דסובר זכירת יציאת מצרים בלילה הוא רק מדרבנן, ואסמכתא אקרא, אם-כן ממילא הוא מצות עשה שהזמן נקרא ופטורות מן התורה, רק מדרבנן חבות, וכן כתב בספר ישועות-יעקב, עין שם. ואפלו אם נימא

* קטנים פטורים וכו' וז"ש"י אפלו הגיע וכו'. הגה הג"ז כתב דלרש"י פטורים גם מברכות קריאת שמע. ולכאורה יש לעין, דאפשר דנזקא זמן קריאת שמע שאינו נמשך רק עד ג' שעות אינו מצוי אצלו. מה שאין כן אחר-כך. אך מדברי רש"י עמוד ב שכתב דתפלה דרמי הוא וכו' ע"י"ש דגם היא נמשכת אחר-כך, ואפלו הכי הצ"ח לטעם זה ; וגם אינו מספקא להחמיר יותר בברכות קריאת שמע מקריאת שמע עצמה. ונשים בכרבת אמת וצוים להפגין אברהם שאינן : (8) היה עוסק בצרכי רבים וכו'. עין בגמג' אברהם אות ד מה שכתב בשם הספ"ק משנה בשם הר"ם ועין שם בספר-משנה שסיים על דברי הר"ם שמה שכתב דנזקא בדרות הראשונים אין לו טעם ; ולכאורה למה דחהו בשמי' ידים, הלא הגמג' אברהם בסימן לח הוכיח מרש"י דאם עקר פגותו רק להשפיר לא מקרי עוסק במצוה. ויש לומר דמדברי הר"ם משמע דבדורותינו אין אנו חולין שפגותו לשם שמים ואפלו אין משפיר מזה, ועל זה

דהוא מצוה מן התורה ביאם ובלילה, מצדו בספר שאגת-אריה סימן יג דהנשים פטורות מטעם דהזכרה ליום היא מצוה בפני עצמה, ואם לא הזכיר ביאם אין צריך להזכיר חנופה זו בלילה, ומה שפוזרי בלילה היא מצוה בפני עצמה, עין שם. ופסוקי דזמרה, עין לעיל בסימן נב בחושי רבי עקיבא איגרא, דמוכת שם מוכריו דהעקר נהקנו בשביל התפלה, אם-כן (7) ממילא חבות, ולענין ברבת השחר, לכאורה תלוי זה אם נימא דהברכות האלו יש להם זמן, עין לעיל בסוף סימן נב במשנה ברורה ובבאר הלכה, וצריך עיון, ומסתמית לשון השו"ר ששלחן-ערוב בסימן מו סעיף ד, ובפרט מהלבוש שם ע"ש משמע דמברכות הברכות השחר כמו אנשים. ואולם כל זה פתכנו לענין חיוב, אבל פשיטא דיכולות להמשיך חיוב על עצמן וז"ל וזכרך אפלו ברכות קריאת שמע, וכדלעיל בסימן יז סעיף ב בהג"א : (ג) שהזמן נקרא. דתלה הפתוח בזמן שכיבה וזמן קימה : (ד) ונכון הוא. משמע מצד הדין פטורין, והפ"ח פסק דחז"לים מדינא לקבל מלכות שמים בפסוק ראשון, עין שם, אבל (5) הרבה אחרונים חולקין על זה : (ה) שמנים. בספר נחלת-צבי פרש דכוננת המחבר כל פ"שה (אחת) [ראשונה], והרב הוסיף עליו דעל-פל-פנים כל פסוק ראשון, אבל בלבוש משמע דגם כוננת המחבר הוא רק פסוק (אחד) [ראשון], וזהו שבאר הרב : ב (ו) לרבנו תם וכו'. אבל הגיע לחנוף, שהוא כבר שית כבר שבע, ח"ב אבי"ו לחנוף, וכמו בשאר כל המצוות, וגם (1) שיקראנה בזמן קריאת שמע (2) עם הברכות לפניו ולאחריה : (2) בשלא הגיע וכו'. ומכל מקום פסוק ראשון שקריאת שמע מצוה על אביו ללמדו משידוע דבברא, ולא זקא בזמן קריאת שמע (גמרא) : (3) בבקר. ורצה לומר, לכך לא הטיילו על אבי לחנוף. (4) ועין בפ"ח פ"ה אהו ב"י שנה לכלי עקמא השל על וכו' לחנוף בזה : (5) וראוי לנהג. ורצה לומר, אף-על-גב דמדינא מסתברא כרש"י, וכן כתב הגמ"א ז"ל, אף-על-פ"י כן נכון לנהג קרבנו תם, ואין משמע מדברי הרמב"ם. עין בלק"ם משנה ובפני-משה על הירושלמי. אף בתפלה לכלי עקמא ח"ב : (6) אם הגיע לחנוף, כדלקמן סימן קו סעיף א : ג (י) הבתולה. מפני שהוא טרוד טרדה דמצוה שמתחשב על עסק בתולים, מה שאין כן באלמנה לא טרוד : (יא) מקריאת שמע. ובכוכותיה, והוא הדין מתפלה, וכמו שמבאר לקמן בסימן קו : (יב) שלשה ימים. וארבעה לילות, כגון אם נשא ביאם הרביעי בעתה, פטור עד מוצאי-שבת (ט) ועד בכלל. ולפעמים יציר ארבעה ימים, כגון אם נכנס לחפה ביאם רביעי עד שלא קרא קריאת שמע של שחרית, פטור ארבעה ימים : (יג) אם לא עשה. אבל לאחר מעשה, שאינו טרוד עוד, ח"ב, וכן מזה הזמן ואילך ח"ב אף אם לא בעל, דכיון שכתב עבר שלשה ימים ולא עשה מעשה, מתאש אחר-כך מן הדבר ואינו טרוד כלל : (יד) קורא. ורצה לומר (י) ח"ב לקרות, ועם בכוכותיה פדיו, (יא) וגם מתפלל, דכיון שח"ב בקריאת שמע ח"ב בתפלה. (16) ואם אינו קורא (י3) מקוץ קנהרא, שפראה שמכונן בכל שעה. ולענין תפלין, עין לעיל בסימן לח סעיף ז במשנה ברורה : (טו) וקרא קריאת שמע. שם נתבאר (י) דבשכרות מעט קורא ומתפלל. דכוננו בלאו הכי אין אנו מכוננין כל-כך ; הא אם אין יכול לדבר לפני המלך אין לקרות. ולהתפלל עד שסיר יינו מעליו : ד (טז) בצרכי רבים. (17) מרי שאין שם מי שישתדל אלא הוא ולכך אינו פוסק, דעוסק במצוה הוא, ואפלו

שער הציון

(6) ב"ח ונתקם-משנה, וכן משמע מהגמ"א ומהש"ס שם א"ל רבא וכו' : (3) פשוט : (2) גם השכיבו, כנראה אריכתא היא (16) (7) ונהג"ז כתב להפך, וצ"ע : (8) הנלוש ועלת-פמיו והנדר-אחרן וימ"מ ונהג"א : (1) מוכח מהגמ"א לפרוש רבנו תם בסימן לו ובסימן זה וכן כתב ברמב"ם בהנ"א, עין במגדל-עז ונתתב אני שבמגדל-עז טעות-סופר הוא וצריך לומר ויאמר, וארמ"בם קאין, ולפרוש לתס' משנה הוא מצוה בעלמא : (1) פשוט בכסף-משנה דחנוף הוא גם במלתא דרבנן, וכן כתב ברמב"ם : (2) ועין בפרי"מגדים בשם העטרת-צבי : (3) הרא"ש ותלמידיו רבנו יונה ונהג"א : (4) לבוש ופרי"מגדים באש"ל אברהם : (יא) מרומת-הדין : וד"מ בתשובה סימן קלב : (2) עלת-תמיד בשם תוספות : (יג) פרי"מגדים באש"ל אברהם : (17) עין בגמג' אברהם, ועין בפרי"מגדים שסמיכים לדינא כמה שכתבנו :

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן ע

ביאורים ומוספים המשך

ההשו"ע הרב (הל' תלמוד תורה פ"א ס"א) והפני יהושע (ברכות כ, א ד"ה לכך נראה) כתבו שהוא מדאורייתא משום שנאמר "ולמדתם אותם את בניכם", והוסיף הערוך השלחן שבחרו בפסוק "שמע" כדי להשריש בלבו אמונת ה' אחד, והפני יהושע כתב שהטעם מפני שבפסוק זה יש מלכות שמים. ולברך תחילה עם הקטן ברכות התורה, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' מה) שלא צריך.

[משנ"ב ס"ק ח]

לא הטילו על אָבִיו לְחַנְכוֹ (23) וכו', הָשֵׁל עַל אָבִיו לְחַנְכוֹ בְּנֵהוּ (24).
וכן לענין קידוש לבנה, כתב לקמן (סי' תכו ס"ק א) שלפי רש"י אין מצות חינוך על זה, שהרי מצותה בלילה, אבל לפי ר"ת משהגיע לחינוך מחנכים אותו לומר קידוש לבנה.
24) וטעם הדבר, כתב הב"ח משום שבגיל זה ודאי מצוי הוא אצל אביו.

[משנ"ב ס"ק ט]

רוֹצֵה לומר, אָף-עַל-גַּב דְּמַדְיָא מִסְתַּבְּרָא כְּרִשׁ" (25) וכו', אָף בְּתַפְלָה לְכָלִי עֲלָמָא חֲתִיב (26) אם הגיע לחנוך (27).

25) ומשום כך, אם הקטן ישן, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ה תשובה יג) שאין צריך להעירו. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (הגרי"י ישראלון בקונטרס חינוך הבנים כולל אברכים רחובות סכ"ד) שרצוי להעירו אם אפשר, אך אם קשה לו מאוד אין צריך להעירו, ויקרא כשיקום, והוסיף, שאין להקפיד להעירו אלא לפני סוף הזמן לפי הגר"א והגר"ז.

26) וכשמביא לבית הכנסת, כתב לקמן (סי' צח ס"ק ג) שילמדה לישב באימה וביראה ולא ינחמו לזו ממקומו, ויזרהו לענות אמן וקדיש וקדושה.

והתפילות שיש לחנכם להתפלל, כתב לקמן (סי' קו ס"ק ה) שהן תפילת שמונה עשרה ערב ובוקר, ובשו"ת שלמת חיים (סי' ריב) כתב שגם תפילת מנחה כלולה בזה.

ואף להקפיד להתפלל בזמני התפילה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ב הע' מב) שיש לחנך לכך את הקטן.

ואם נרדם לפני שהתפלל ערבית, הורה הגרי"ש אלישיב (שם סכ"ה) שאם הוא אחרי גיל עשר רצוי להעירו, אך אם זה קשה, אין צריך להעירו. וראה מה שכתבנו לקמן סי' קו ס"ק ה.

ולענין חינוך הקטנים להתפלל בנוסח הקצר המובא בשו"ע לקמן (סי' קי ס"א), כתב הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"א ס"ח) שלא נהגו לחנכם להתפלל בנוסח זה, ואין ראוי להרגיל את הקטנים בנוסח השונה מהרגיל. אמנם לענין חינוך הקטנים לברך ברכת המזון בנוסח הקצר המובא בשו"ע לקמן (סי' קפז ס"א), כתב המשנ"ב שם (סי' ד) שאפשר לחנכם לכתחילה בנוסח זה, וראה מה שכתבנו שם.

ולענין איסור אכילה לקטנים קודם התפילה, כתב לקמן (סי' קו ס"ק ה) שמוותר להם לאכול קודם התפילה ואסור לענותם, וכן הדין לגבי אכילה קודם קידוש.

27) ואפילו אם לא הגיע לחינוך, כתב הרמ"א לקמן (סי' קכד ס"ז) שילמדו לענות אמן, כי מיד שהתינוק אומר אמן יש לו חלק לעולם הבא.

ומה שלמעשה אין נוהגים להקפיד על הקטנים בגיל זה שיתפללו את כל התפילה, ביאר הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' רלח) שיועד להתפלל היינו שיאמר כל תיבה כראוי בלי לדלג או להוסיף, **המשך בעמוד הבא**

17) ובטעם הדבר, כתב הב"ח שהרי גם נשים חייבות ביחוד ה' וטעם החולקים ביאר הערוך השלחן (ס"ב), שהחייב ביחוד ה' הוא להאמין בזה ולמסור את הנפש על קידוש ה', ואין חיוב לקרוא פסוקים המורים על יחוד ה', וסיים שם שלכן גם אינן חייבות לקרוא קריאת שמע בזמנה, משום שמצות יחוד ה' אין לה זמן. וכן כתב הא"א (בוטשאטש, ס"א), שגם נשים הנוהרות לקרוא כל קריאת שמע, אינן צריכות לאומרה דוקא בזמנה.

[משנ"ב ס"ק ה]

יְהִרְבּ הוֹסִיף עָלָיו וְעַל-כָּל-פְּנִיָּם כָּל פְּסוּק רֵאשׁוֹן (18).

18) שיעקר קבלת עול מלכות שמים, כתב הרמ"א לעיל (סי' סא ס"ד) שהוא בפסוק הראשון, והלבוש (ס"א) והפמ"ג (א"א ס"ק א) כתבו שתאמרנה גם 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', וכן במשנ"ב (שם ס"ק לא) כתב שיברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' הוא גם כן בכלל קבלת עול מלכות שמים. וכן כתב לעיל (סי' סו ס"ק יא) שלא יפסיק בין 'שמע ישראל' ל'ברוך שם', כיון שגם זה בכלל היחוד, וראה מה שכתבנו לעיל סי' ס ס"ק יא וסי' סג ס"ק יב.

ואף שאינן חייבות לקרוא את כל קריאת שמע, כתבו הגר"ש אויערבך (הליכות בת ישראל פ"ב הע' י) והגר"א שך (מכתבים ומאמרים ח"ג עמ' עד) והגרי"ש אלישיב (ישא יוסף ח"א סי' כד) שיקראו את כולה.

[משנ"ב ס"ק ו]

כָּבֵר שֵׁית כְּבֵר שְׁבַע (19), חֲתִיב אָבִיו (20) וכו', עִם הַבְּרָכוֹת לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ (21).

19) ששיעור גיל חינוך, כתב לקמן (סי' שמג ס"ק ג) שהוא כל חד לפום חורפיה. וכן לענין שתיית יין של קידוש בבית הכנסת, שנוהגים ליתנו לקטן (כי אין לגדול לטעום אלא במקום סעודה), כתב לקמן (סי' רסט ס"ק א) שאפשר לתת לקטן שהגיע לחינוך, והיינו בכך שש או שבע כל אחד לפי חריפותו. ולענין החיוב לחנך את הקטן בסוכה, כתב השו"ע לקמן (סי' תרמ ס"ב) והמשנ"ב שם (סי' ד) ובשעה"צ (ס"ק ג) שגיל חינוך הוא מגיל חמש או שש כל אחד לפי חריפותו, והפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ב אות י) כתב שהגיל הוא חמש שנים שלימות או שש שנים שלימות כל אחד לפי הבנתו, וראה מה שכתבנו לקמן סי' רסט שם וסי' שמג שם, וראה עוד באריכות בפרטי דין חינוך בקטן, לקמן סי' שמג ס"ק א-ג.

20) ולענין חיוב חינוך על האם, כתב לקמן (סי' שמג ס"ק ב) שיש מהאחרונים שסוברים שמצות חינוך מוטלת גם על אמו. ומי"מ אף לדעות שהאם אינה חייבת בחינוך, כתבו המשנ"ב לקמן (סי' תרטו ס"ק ה) והאלף המגן (על המטה אפרים סי' תרטו ס"ק ה) שכשמחנכת את בניה מקיימת בזה מצוה.

ומי שאין לו אב, כתב לקמן (סי' תרמ ס"ק ה) שיש אומרים שאמו ובית דין חייבים לחנכו, וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' שמג ס"ק ב.

21) ומשמע שאין לחנך את הקטנים לומר את הברכות רק אם יברכו גם הברכות שלפניה וגם את הברכות שלאחריה, וכן לענין חינוך בברכת המזון כתב לקמן (סי' קפז ס"ק ד) ובשעה"צ שם ס"ק ז) שאין לחנכם לומר רק ברכה אחת, אלא יאמרו מעט מעט מכל ברכה.

[משנ"ב ס"ק ז]

מְצָנָה עַל אָבִיו לְמַדּוֹ מְשִׁיבֵדַע לְדַבְּרָה (22).

22) ומצוה זו, כתב הר"ן בסוכה (יג, א בדפי הרי"ף) שהיא מדרבנן משום חינוך לתלמוד תורה, והערוך השלחן (יו"ד סי' רמה ס"א)

הלכות קריאת שמע סימן ע

ביאורים ומוספים המשך

שלמה שם פ"ג ארחות הלכה הע' 27) שלא יתפלל תפילת השלמה, כיון שמעיקר הדין פטור.

31) שכתב שם (ס"ק כג) בשם העולת תמיד והברכי יוסף, שהחתן וכל סיעתו קוראים קריאת שמע ומניחים תפילין ומתפללים.

[משנ"ב ס"ק טו]

אין יכול לומר לומר לפני המלך אין לקרות³² ולהתפלל עד שישיר יינו מעליו³³.

32) וכן לענין ברכות קריאת שמע, כתב שם (ס"ק ז) שדינם כקריאת שמע. אמנם לענין קריאת שמע, כתב שם (ס"ק ח) שכיון שיש מחייבים שיכור בקריאת שמע משום כך יקרא קריאת שמע אפילו כשהוא שיכור, ואם פג יינו קודם שעבר הזמן יחזור ויקרא.

33) ולברך את שאר הברכות כשהוא שיכור, כתב הרמ"א (שם ס"א) שיכול לברך, אמנם המשנ"ב שם (ס"ק יא) כתב שלדעת הגר"א והפמ"ג (יו"ד סי' א משב"ז ס"ק יח) יש להחמיר לכתחילה שלא יברך אף שאר ברכות. ולענין ברכת המזון, כתב להלן (סי' קפה ס"ק ו ובביה"ל שם ס"ה ד"ה או) שלכתחילה יזהר לברך קודם שיבוא לידי שכרות, אבל אם כבר השתכר, יברך ברכת המזון גם במצב זה.

[משנ"ב ס"ק טז]

ולקח אינו פוסק, דעוסק במצנה הוא³⁴.

34) ואפילו בשעה שנח כדי שיהיה לו כח להמשיך לעסוק במצוה, כתב לקמן (סי' עא ס"ק יג) שנחשב לעוסק במצוה.

וקטנים בגיל זה אינם מקפידים על כך, ותלוי כל אחד לפי מה שהוא. ומ"מ יש דין חינוך נוסף ללמדו תפילה כדי שידע להתפלל כשיגיע לחינוך, ולזה אין שיעור, אלא כפי יכולת האב.

[ביה"ל ד"ה קטנים]

ונשים בברכת אמת ויציב להקנין אברהם שאני²⁸.

28) ובטעם הדבר כתב במשנ"ב לעיל (ס"ק ב), שכיון שחייבות בזכירת יציאת מצרים חייבות גם באמירת אמת ויציב שנתקנה על ענין זכירת יציאת מצרים. ומשמע מדבריו שקטנים שהגיעו לחינוך פטורים לדעת רש"י גם מזכירת יציאת מצרים, אף על פי שכתב במשנ"ב לקמן (ס"ק כ) שזמנה כל היום ולא שייך בזה טעמו של רש"י.

[משנ"ב ס"ק יד]

וגם מתפלל²⁹, דכיון שחייב בקריאת שמע תיב בתפלה³⁰ וכו', ולענין תפילין, עין לעיל בסימן לח סעיף ז במשנה ברורה³¹.

29) אמנם לענין תפילה בציבור, כתב לקמן (סי' קלא ס"ק כו) שטוב להיזהר שלא יכנס החתן לבית הכנסת כל שבעת ימי המשתה, שעל ידי כן נמנעים מלומר תחנון, ודעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"א דבר הלכה אות י) שיתכן שזה דוקא בחתן שיש פוטרין אותו לגמרי מתפילה, וגם שהוא דומה למלך, ולכן חיוב תפילה בציבור קל לגביו, מה שאין כן בבעלי ברית. והחזו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' רי) הורה שגם חתן אינו צריך להקפיד בזה. 30) ואם שכח או נאנס ולא התפלל, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות